

Spis treści

Wstęp	5
1. Rys historyczny	13
2. Święto Kuczek w Polsce i budowa kuczki	22
2.1. Sukka i Sukkot.....	25
3. Łódzkie kuczki – czy nie kuczki.....	30
3.1. Balkon przy ulicy Wigury 16 (dawniej Pusta)	31
3.2. Drewniany wykusz przy ulicy 6 Sierpnia 5 (dawniej Św. Benedykta)	33
3.3. Przybudówka przy alei Kościuszki 120a (dawniej Spacerowa)	36
3.4. Nadbudówka przy ulicy Wólczańskiej 220	38
3.5. Nadbudówka przy ulicy Więckowskiego 10 (dawniej Cegielniana 22).....	40
4. Łódzkie kuczki, które zniknęły z pejzażu miasta	42
4.1. Nieistniejące kuczki przy ulicach: Piotrkowskiej 116, Zielonej 3, Wolborskiej 3, Składowej 19.....	42
4.2. Nieistniejące kuczki przy ulicach: Piotrkowskiej 223, Rewolucji 1905 nr 34 (dawniej Południowa), Poznańskiej 31 oraz alei Kościuszki 13 (dawniej Spacerowa).....	49
5. Łódzkie kuczki, które przetrwały do dzisiejszych czasów.....	54
5.1. Kuczki usytuowane nad bramą	54
5.1.1. Kuczka przy Piotrkowskiej 88.....	55
5.1.2. Kuczka przy ulicy Narutowicza 12 (dawniej Dzielna).....	57
5.1.3. Kuczka przy alei Kościuszki 31 (d. Spacerowa)	58
5.2. Nadbudowy oraz zabudowane balkony i galerie	59
5.2.1. Kuczka przy ulicy Piotrkowskiej 26 i Piotrkowskiej 28	59
5.2.2. Kuczka przy ulicy Gdańskiej 31a (dawniej Długa)	62
5.2.3. Galeria z kuczką przy ulicy Piotrkowskiej 6.....	63
5.2.4. Galeria z kuczką przy ulicy Piotrkowskiej 40.....	65
5.3.1. Kuczka przy ulicy Narutowicza 35 (dawniej Dzielna).....	68
5.3. Kuczki dostawione do ściany oficyny na wysokości I piętra	67
5.3.1. Kuczka przy ulicy Narutowicza 35 (dawniej Dzielna).....	67

5.3.2. Kuczka przy Piotrkowskiej 65 i 6 Sierpnia 2 (dawniej Benedykta).....	68
5.3.3. Kuczka przy ulicy Tuwima 37 (dawniej Przejazd) i Targowej 10	71
6. Kuczki żydowskie w innych miastach	73
6.1. Nieistniejąca kuczka w Noworadomsku (dziś Radomsko) przy ul. Kaliskiej (obecnie Reymonta).....	74
6.2. Nieistniejąca kuczka przy ulicy Jerozolimskiej 188a w Tomaszowie Mazowieckim	76
6.3. Kuczka przy ulicy Grodzkiej 10 w Brwinowie.....	78
6.4. Kuczka przy ulicy Moniuszki 21 w Radomiu.....	80
6.5. Kuczka przy ulicy Żeromskiego 66 w Radomiu	82
6.6. Kuczka przy ulicy Reja 16 w Radomiu.....	83
6.7. Kuczka przy ulicy Karkowskie Przedmieście 26 w Lublinie	84
6.8. Kuczka przy ulicy Żołnierzy Niepodległej 3 w Lublinie	85
6.9. Kuczka przy ulicy Zamojskiej 43 w Lublinie.....	86
6.10. Kuczka przy ulicy Olejnej 10 w Lublinie.....	88
6.11. Kuczka przy ulicy Kościuszki 4 w Płocku.....	89
6.12. Kuczka przy ulicy Sienkiewicza 52 w Płocku.....	91
6.13. Kuczka przy ulicy Tumskiej 9 w Płocku.....	92
6.14. Kuczka przy ulicy Mazurskiej 1 w Kaliszu.....	93
6.15. Kuczka przy ulicy Pułaskiego 4 w Kaliszu	95
6.16. Kuczka przy ulicy Chopina 15 w Kaliszu.....	96
7. Podsumowanie i dyskusja.....	97
8. Wnioski końcowe.....	111
Literatura	113
Spis rycin zamieszczonych w publikacji.....	117
Spis tabel zamieszczonych w publikacji	119
Słowniczek podstawowych terminów i znaczeń	120
Indeks osób pochodzenia żydowskiego	124

Wstęp

Łódź to miasto o bogatej historii – lokowane w 1423 roku, przez następne stulecia było niewielką osadą rolniczą. W 1815 roku znalazło się w Królestwie Polskim. Wówczas to rozpoczął się intensywny rozwój miasta, które dzięki różnorodności i wkładowi wielu kultur stało się prężnie funkcjonującym ośrodkiem przemysłowym Królestwa Polskiego¹. W industrializację Łodzi na przełomie XIX i XX wieku istotny wpływ miała społeczność żydowska, która w owym czasie stanowiła znaczącą część mieszkańców miasta. W 1897 roku w Warszawie i Łodzi znajdowało się 24,1% Żydów dawnego Królestwa Kongresowego. W 1921 roku ludność żydowska tych dwóch miast stanowiła 31,1% wszystkich Żydów na terenie Kongresówki².

Według *Spisu jednodniowego ludności cesarstwa rosyjskiego* dokonanego w 1897 roku, Łódź (wraz z Bałutami) liczyła 314.020 mieszkańców, w tym: 98.677 Żydów, 151.722 katolików, 56.551 ewangelików, 6820 prawosławnych i 250 innych chrześcijan³. W 1912 roku w Łodzi zamieszkiwały następujące narodowości w podanych dalej liczbach: Polacy – 227.666, Niemcy – 119.567, Żydzi – 104.974, Rosjanie – 4.231, Litwini – 985, Czesi – 886, Francuzi – 449, Włosi – 266, Tatarzy – 212, Anglicy – 101 i Szwedzi – 15 osób. Według danych magistratu z 31 grudnia 1910 roku w Łodzi (bez Bałut) mieszkało 423.727 osób⁴.

W II Rzeczypospolitej, w latach 1918–1939, Żydzi stanowili 34% ogólnej liczby mieszkańców Łodzi⁵. W 1939 roku Łódź liczyła ponad 233 tys. mieszkańców pochodzenia żydowskiego na ogólną liczbę 665.231 i była drugim pod tym względem miastem po Warszawie⁶. Po II wojnie światowej napływała ludność i nowy ustrój przyczyniły się do utraty pamięci o wielokulturowej, szybko rozwijającej się Łodzi. Dla nielicznej już społeczności żydowskiej,

---

¹ A. Cała, H. Węgrzynek, G. Zalewska, *Historia i kultura Żydów polskich. Słownik*, WSiP, Warszawa 2000, s. 198.

² B. Wasiułyński, *Ludność żydowska w Polsce w wiekach XIX i XX*, Wydawnictwo Kasy im. Mianowskiego Instytutu Popierania Nauki, Warszawa 1930, s. 20.

³ K. Kowalczyński, *Łódź przełomu wieków XIX/XX*, Księży Młyn, Łódź 2008, s. 16.

⁴ Ibidem, s. 16.

⁵ W. Puś, *Żydzi w wielonarodowej Łodzi do 1939 r.*, [w:] A. Walaszczyk (red.), *Na wspólnym podwórku. Łódzki tygiel kultur i wyznań*, Muzeum Miasta Łodzi, Łódź 2017 s. 120.

⁶ A. Kulazińska, M. Szukalak, *200 lat Żydów w Łodzi*, Fundacja Monumentum Iudaicum Lodzense, Oficyna Bibliofilów, Łódź 2006, s. 27.

która przetrwała wojnę, Łódź stała się tylko przystankiem w dalszej wędrówce w kierunku Izraela lub innych państw.

Dziś o bogatej historii Łodzi przypomina nam przede wszystkim architektura tego miasta, czyli takie zabytki, jak: budowle sakralne, zabudowa mieszkaniowa, zabudowa przemysłowa czy monumentalne budynki użyteczności publicznej. Różnorodność powyższych obiektów jest znacząca i wynika głównie z wielonarodowości tego miasta i jego budowniczych. Pamięć o dawnych mieszkańcach podtrzymują również pomniki, płyty nagrobne, tablice pamiątkowe czy przebijające spod tynku dawne napisy w różnych językach. Świadkiem historii będzie także zapomniana mezuzza we framudze drzwi i mało użyteczna weranda, będąca pamiątką po izraelickim Świącie Szałasów. Te ostatnie, czyli kuczki żydowskie, dziś wykorzystywane są najczęściej jako niewielkie składziki mało potrzebnych rzeczy bądź stanowią część mieszkania, przy którym powstały. Wiele takich konstrukcji niestety zniknęło już z krajobrazu miasta, duża ich część niszczeje. Na szczęście istnieją jeszcze takie kuczki, które zostały odremontowane, choć utraciły częściowo pierwotny wygląd i dawną funkcję. Obecni właściciele, do których dzisiaj należą powyższe konstrukcje bardzo często nie znają ich historii i nie mają świadomości ich dawnego przeznaczenia. Ze względu na bardzo zły stan zachowania i fakt, że konstrukcje te nie podlegają opiece konserwatorskiej, liczba ich maleje z roku na rok, choć są one jednymi z ostatnich materialnych świadków kultury żydowskiej w mieście.

Metodologia i zakres pracy oraz literatura przedmiotu

W ramach badań wstępnych prześledzono dostępną ikonografię archiwalną oraz sporządzono przegląd literatury przedmiotu. Wszystkie powyższe czynności przeprowadzono metodą obserwacji dokonanej podczas wywiadów terenowych. Dokumentacja fotograficzna wykonana przez autorkę niniejszej pracy oraz uzupełniona o informacje od obecnych mieszkańców kamienic i oficyn, przy których znajdują się wyżej omawiane, ciekawe obiekty, stanowi cenne źródło wiedzy. W opracowaniu autorka przyjęła ramy czasowe obejmujące okres: od początku XIX wieku do wybuchu II wojny światowej. Badania prowadzone przez autorkę wymagały:

- zebrania zachowanej dokumentacji archiwalnej i sporządzenia dokładnej jej analizy (opisy i projekty dotyczące kuczek żydowskich w Łodzi oraz budynków i właścicieli posesji, na których znajdowały się lub znajdują dawne kuczki);
- zapoznania się z literaturą przedmiotu (przegląd publikacji, czasopism oraz artykułów powiązanych tematycznie ze świętem Sukkot i kuczkami w Polsce);
- przeprowadzenia wizji lokalnych miejsc, gdzie znajdują się lub znajdowały kuczki żydowskie (wizje lokalne były wykonywane kilkakrotnie, w okresie od 2014 do 2022 roku, co pozwoliło uchwycić zachodzące zmiany opisane i pokazane na fotografiach w monografii);
- sporządzenia dokumentacji fotograficznej dotyczącej kuczek żydowskich w Łodzi, a także kuczek znajdujących się w innych miastach (dokumentacja fotograficzna dotyczyła zewnętrznego wyglądu kuczek i ich wnętrza oraz obiektów, przy których się znajdowały);
- przeprowadzenia autorskiej ankiety opinii osób zamieszkujących w Łodzi na temat społeczności żydowskiej i kuczek żydowskich (badaniu poddano pięćdziesiąt przypadkowych osób spotkanych podczas prowadzonych przez autorkę wywiadów terenowych w Śródmieściu Łodzi, co pozwoliło na sprawdzenie ogólnej wiedzy na temat Żydów w Łodzi, święta Sukkot i kuczki żydowskiej);
- opracowania opisów kuczek żydowskich obejmujących ich konstrukcję, materiał z jakiego zostały wykonane, detal i miejsca usytuowania na podstawie dostępnej literatury, materiałów archiwalnych oraz informacji uzyskanych od obecnych mieszkańców posesji i właścicieli mieszkań, do których obecnie należą dawne kuczki;
- opracowania przykładowej karty adresowej kuczki żydowskiej w Łodzi.

Monografia stanowi kontynuację badań prowadzonych przez autorkę w latach 2012–2014, których wyniki ukazały się w czasopiśmie „Acta Scientiarum Polonorum. Architectura” w formie artykułu *Architektura Łodzi wczoraj i dziś – kuczki żydowskie*⁷. Autorka zauważyła duże zainteresowanie prezentowanym zagadnieniem, zgromadziła nowe informacje i materiały – dlatego powraca do tematu i pragnie ponownie przybliżyć, skorygować, a przede wszystkim rozszerzyć wiedzę na temat łódzkich relikwów żydowskiej architektury.

---

⁷ R. Przewłocka-Sionek, *Architektura Łodzi wczoraj i dziś – kuczki żydowskie*, „Acta Scientiarum Polonorum. Architectura” 2014, vol. 13, nr 3, s. 79–88.

Badaczka skupia się w monografii przede wszystkim na łódzkich kuczkach. Jednakże w rozdziale 6 zdecydowała się dodatkowo opisać kilkanaście wybranych kuczek żydowskich z innych miast. Zamierzeniem autorki było pokazanie, że te ciekawe konstrukcje zachowały się nie tylko w Łodzi. Choć kuczki żydowskie budzą coraz większe zainteresowanie, nie powstały do tej pory żadne większe publikacje na ten temat. Literatura przedmiotu dotyczy głównie przebiegu święta Sukkot. Niestety temat kuczek w dyskursie naukowym jest rzadko poruszany.

Natomiast w szeroko pojętym Internecie coraz częściej można przeczytać o łódzkich kuczkach. Zazwyczaj są to relacje i krótkie opisy pojedynczych konstrukcji, które zafascynowały przybyłych do Łodzi turystów bądź też samych łodzian, którzy interesują się historią miasta i jego architekturą.

Opis niektórych żydowskich kuczek znajdujących się w Łodzi można odnaleźć w artykule *Architektura Łodzi wczoraj i dziś...*⁸ wspomnianym wyżej. Podczas pisania tego opracowania, autorka nie odnalazła jednak żadnej innej publikacji dotyczącej łódzkich kuczek.

Kolejny opis dotyczący kilku łódzkich konstrukcji, nazywanych kuczkami oraz zwyczajów związanych ze świętem Sukkot, pojawił się w artykule *Kuczki* Radostawa Kożuszka⁹ zamieszczonym w miesięczniku „Wiedza i Życie”.

Powstało też kilka artykułów związanych z kuczkami w innych miastach. Do nich należy między innymi obszerny artykuł Małgorzaty Michalskiej-Nakoniecznej¹⁰, dotyczący głównie kuczek w Lublinie, ale także i w innych miejscach. Krótkie opisy niektórych radomskich kuczek żydowskich odnajdziemy również w publikacji Marcina Kępy¹¹.

Rola pożydowskiego dziedzictwa

W Łodzi przy ul. Pomorskiej 18 ma swoją siedzibę Wyznaniowa Gmina Żydowska. Za symboliczną datę jej powstania przyjmuje się rok 1806 – zachowała się o niej informacja w najstarszym dokumencie zdeponowanym

---

⁸ Ibidem, s. 81–86.

⁹ R. Kożuszek, *Kuczki*, „Wiedza i Życie” 2019, nr 6, s. 30–34.

¹⁰ M. Michalska-Nakonieczna, *Dom z kuczką jako znak dziedzictwa żydowskiego. Zagadnienia ochrony*, „Budownictwo i Architektura” 2015, vol. 14, nr 3, s. 241–255.

¹¹ M. Kępa, *Balkony. Siedem opowieści o żydowskim Radomiu*, Radomskie Towarzystwo Naukowe, Radom 2019.